

Författare
BENGT LINNÉ

Fem myror – ett lagarbete med många solister

TV2 hade sedan starten 1969 prioriterat program för barn. Ingrid Edström hade skapat en barnredaktion, TV2 Barn, med ett 20-tal medarbetare med inriktning på program för barn i skollåder. Nu var planen att från hösten 1972 också börja sända ett dagligt program för de små barnen.

I maj 1972 anställdes jag i redaktionen med uppdrag att producera ett provprogram för att undersöka möjligheten att skapa ett nordiskt Sesame Street i samarbete med Children Television Network i New York. Sesame Street var en 30 minuters "educational show" med en tydlig avsikt att lära ut siffror, bokstäver, relationer, känslouttryck och socialt samspel – viktiga begrepp i barns kognitiva, emotionella och sociala utveckling. Ett kompensatoriskt undervisningsprogram för underprivilegerade barn i eftersatta sociala miljöer. I Tyskland hade tv-kanalen ZDF påbörjat bygget av en Sesame Strasse – skulle Norden gå samma väg?

Redan från början märkte jag stor rvelkan bland kollegorna i Nordvisjonen. Finska vls hoppade av och norska nsk ville diskutera värdet av att lära barn siffror och bokstäver innan de börjar skolan, nsk fann också tempot i Sesame Street "hushlesande" högt och ansåg "sånger sjungna av två vuxna i ren schlagertal" föga lämpliga för barn. Kritiska röster hördes också från TV2 Barn: "korvsveppning, barnen blir passiva", "amerikanskt aggressiva undertoner" med mera.

Huvudpersonerna i tv-serien "Fem myror" är fler än fyra elefanter.
Foto: SVT

FEM MYROR – ETT LAGARBETE MED MÅNGA SOLISTER

109

- Att kunna förstå relationer i storlek, läge, avstånd och tid, att kunna bilda par.
- Att kunna beskriva egenskaper hos mängder i termer av lika många, större än, fler än, mindre än, färre än.
- Att kunna använda siffrorna 0-20 och att kunna konservera antal (till exempel att förstå att fem myror är fler än fyra elefanter).

Vi hade en tydlig pedagogisk avsikt att stimulera barn att leka med exempelvis storleks- och lägesbegrepp eller klassificering efter egenskaper. Vi hoppades att kunna skapa ett så attraktivt program också för vuxna att de skulle vilja leka vidare efter programmet och fortsätta den inlärningsprocess som programmet startat. Vi ville också nå sådana hemmiljöer där böcker och medelklassbildning var bristvara och där vi utan att formulera oss i termer av kompensatorisk undervisning hoppades göra nytta för de resursvaga. Läsning av Rita Liljeströms bok "Uppväxvillkor" var en inspirationskälla liksom mötet med henne i det nordiska seminariet.

Formen för programmet enades vi om skulle vara collaget med två tyngdpunkter, tre till fyra längre inslag med programledare/skådespelare och tre till fyra dockinslag. De övriga formelementen skulle vara animationer, filmer med barn och stilbildsserier med foton eller teckningar. Sammanlagt ett 20-tal inslag per program. I slutet av april upprättade vi ett måldokument med dessa formuleringar om målgrupp och metod:

Vilka vänder vi oss till? Vi tycker inte att det är fruktbart att försöka bestämma huruvida våra ritare är 3, 4 eller 7 år och inte heller var de finns. Vi vänder oss helt enkelt till de barn som inte kan det vi försöker lära ut.

Hur kan det göras? Vi har valt collageformen. *V varje* inslag i collaget bör vara inriktat på att ge barnen logiskt-språkliga färdigheter.

Vi tycker att det kan ske i två grundformer:

- Lek och spel med begreppen.
- Tillämpningar av begreppen på barnen själva och den värld barnen känner till.

Under senvåren var den interna produktionsgruppen från barnredaktionen formad med Bengt Linné och Lasse Haglund som produceter, där Linné hade det övergripande projektledaransvaret, med Eva Wiesel som scripta, med Björn Fredlund som produktionssekreterare och med Jan Brandhildh och Sylvia Eriksson som produktionsassistenter. Brandhildh var också ljudspecialist och skulle nu skapa de speciella ljudeffekterna till animationerna. Från provprogrammet knöts också tecknaren och konstnären Owe Gustafson och kompositören Bengt Enryd. Gustafson fick snart den första beställningen på siffror och mängder 1-9. Av två andra tecknare, Kjell Ivan Andersson och Lars-Erik Eriksson, beställde vi teknade serier om storleksbegrepp och om lägesrelationer och där tog producenten Thomas Löfdahl ansvaret för produktion med egen speakerinsats.

Det var mitt i maj månad 1973 och stor tidspress! Högsta prioritet: Valet av skådespelare, valet av docktillverkare, valet av dockspelare och valet av författare till dockor och till spelarsketcher. Stressande utmaningar! Och vad skulle programserien heta? Vi siktrade alltså mot ett underhållande program för barn och vuxna, så varför inte fråga Magnus Härenstam och Brasse Brännström? De hade etablerat sig som komiker-kronprinsarna sedan ett par år med flera nöjessuccéer i tv. Jag hade lärt känna Magnus på en tv-producentkurs i november 1962 där vi tillsammans gjort en examensproduktion om "Händer". Vi avtalade ett möte på restaurang kb den 24 maj. Jag kände omedelbart att de två förstod intentionerna och programformen. De vistades ibland i New York för att inspirera sig och de kände till Sesame Street. Vi beskrev vår idé med ett programledarpar med Ernie och Bert som förebild och redan där vid bordet började rollfigurerna växa fram - Magnus som Bert knarrigt, korrekt egg-headed ofta lätt irriterad men med stark kompiskänsla och Brasse som Ernie en liten, rund, street smart och godmodig gamning som kan väcka Bert mitt i natten med grubblerier om relativiteten i begreppspar stor och liten. Vi berättade för Magnus och Brasse att vi just frågat den snabskrivande poeten och dramatikern Sandro Key-Åberg om han ville hjälpa till med manus för två dockor och också föreslå grundidéer för tre skådespelare, två män och en kvinna. För det hade vi lärt oss av prov-

självfaller att den måste vara spelbar och innehålla komikpotential och vilka skulle kunna bedöma det bättre än sketchskådespelarna? Det var naturligtvis en avgörande tillgång för projektet att ha Magnus och Brasse i den kombinerade rollen som skådespelare och författare. De visste ju redan när vi spånade idéer hur man i spelet skulle kunna locka fram skämt hos publiken!

När veckan var till ända hade Magnus, som förde protokollet, tecknat ned ett 20-tal sketchmanus, bland dem de första fem av Brasses djurlådor. Vi behövde producera cirka 50 sketcher för de 15 programmen, så vi avtalade ännu en manusvecka i slutet av månaden i Malmö, dit deras krogshow då skulle flytta. I början av oktober drog en karavan från tv2 Barn i Stockholm till Malmö. Jan Brandhildh hade med sig "djungelvrålen" till djurlådan och färdigställde nu flera av ljudeffekterna till Owe Gustafsons sifferanimationer. Innan vi for till Malmö tittade vi på några ljudlagda animationer i klippbord och kände då att vi verkligen var på väg – "Onödigt bra!" kommenterade Magnus berömmmande och säkert också lättad över att kunna räkna med hög kvalitet före och efter de egna sketchinslagen i collaget.

Vi installerade oss i ett par lägenheter på Vougtts väg 36 i det nya bostadsområdet Rosengård i Malmös södra utkant. Ett kollektivboende sparsamt möblerat från Malmö-tv:s möbelförråd och med en flanellograf på köksväggen, där vi byggde upp programcollagen sena kvällar. Och så i repetitionslokalen på Djäknegratan träffades Magnus, Brasse och Eva. De fann snabbt varandra under repetitionerna och i arbetet i studion. Under fniss och med många varma skratt gjorde de pedagogik till konst! Samspel och känslor var på plats. "Framåt – bakåt ranson", "Sju pussar", "Triangelorkestern", "ToalEtt och Trevåningssången och alla i studion höll andan när Eva sjöng 1–20, Bengt Ernryds vackra ballad.

Premiärdagen var måndagen den 19 november. Det blev succé, publikt och i recensionerna.

tv2:s ledningsgrupp kunde andas ut. Vi fick nu höra av vår chef Ingrid Edström att vissa andra redaktionschefer hade uttryckt oro över lång produktionslid utan resultat. Inte minst hade det "obegripliga" och "omöjliga" namnet på programserien vållat stor irritation. Ingrid ringde

under redigeringen till Malmö, men då var det för sent att ändra. Namnet kommer från ett exempel på antalskonservation som Karl-Axel Sverud hade använt i en föreläsning och som Jan Brandhildh: en sen namnkläckarkväll påminde om.

Andra programserien

Januari 1974. Det blev som vi trodde. I policygruppens stormöte i slutet av månaden anklagades vi för att ha infört en främmande "kommerciell kod" med stressigt tempo och aggressiva uttryck som exempelvis Magnus irriterade fäktande med hatten, men vi kunde trösta oss med publikforsknarnas utvärdering, där det visade sig att programmen i många familjer satt i gång en lek-och-lärprocess kring exempelvis siffror och mängder. "Han kan se att det ligger två eller tre saker på brödfaret." "Hon finner nöje i att räkna nu. Förr blev hon arg när man skulle räkna med henne." Eller storlek och klassificering: "Visade oss med apelsinskal i tre olika storlekar och förklarade som Knysten gjorde på tv." "Håller på med djur som Brasse i djurlådan och vilka som passar ihop och inte." Eller "Dansar tango med mamma och syskon" och "Pussandet praktiserades ivrigt hela kvällen."

I februari fick vi en beställning på en andra omgång 3 x 5 program för sändning i början av året därpå. Förberedelser under våren och aktiv produktion under hösten och vintern. I vår efteranalys av produktionsprocessen konstaterade vi att arbetstempot varit alltför högt framför allt i dockproduktionen och vi tog nu två beslut: Att lyfta bort dockinslagen ur collaget och att införa bokstavsmålet.

Vi behövde fler sketcher och uppfann ett nytt formelement "Skriva namn". Sylvia Eriksson producerade minutlånga inslag med foton på barn och framväxande ljudade namn till Bengt Ernryds jazzimprovisationer. Owe Gustafson fick nya beställningar på stora och lilla alfabetet och på stora och lilla elefanten som visar bokstäverna. Lena Anderson och Christina Björk engagerades för fler tecknade inslag om läge och storlek, som Annika De Ruvo producerade med Monica Zetterlund som berättare. Linné och Haglund kompletterade mallistan med de nya målen: att känna igen bokstävernas form, att känna igen bokstavslyjuden, att

Bakgrund

Lek och Lär

Jamtli har under många år erbjudit barn och barnfamiljer möjligheter att leka sig in i historien med alltifrån enkla gungor och träleksaker till välplanerade och personalledda Tidsresor.

Inom ramen för detta lekpedagogiska utbud finns de tematiska lekmiljöer som går under benämningen Lek och Lär vilka produceras och erbjuds utifrån den pedagogiska övertygelsen att barn lär när de leker¹. På Jamtli finns i dagsläget sju Lek och Lär miljöer inom teman som till exempel berör mejeri-, transport- och handelshistoria. Miljöernas kapacitet varierar från möjligheten att välkomna enstaka barn till en hel skolklass. Oavsett tema eller kapacitet så förenas de under kravet att det skall finnas en tydlig koppling mellan de lekmöjligheter som erbjuds och den historia Jamtli vill synliggöra. Barnens Trafikskola ingår som en del i den miljö som lyfter fram 50-talet i allmänhet och bilismen i synnerhet. Barnens Mejeri erbjuder möjligheten att leka sig in i hur det var att arbeta som mejerska under tidigt 1900-tal. Utifrån de positiva erfarenheter Jamtli har av ovanstående lekpedagogik är ambitionen att även den lekmiljö som kommer att ingå i det nya 1970-talsområdet ska följa Lek och Lärkonceptet.

Fem myror är fler än fyra elefanter

Samhällsutvecklingen från 50-talet och in de följande decennierna innebar en stark ekonomisk tillväxt i Sverige där till exempel kulmen inom industrinäringen nådde sin topp 1975 med ca. 1, 2 miljoner sysselsatta. Detta kom bland annat att innebära större efterfrågan på arbetskraft vilket medförde att även kvinnor i högre grad lämnade hemmen för annat arbete. Kvar i hemmen fanns barnen som plötsligt skulle tas omhand av andra än familjen. Som en följd av detta kom fostran och undervisning av barn i fokus i slutet av 60-talet och början av 70-talet. Barnstugeutredningen som presenterades 1968 följdes 1972 av "Förskolan" baserad pedagogiskt på Jean Piaget och Erik Erikssons teorier och beskrev sättet som förskoleverksamheten skulle bedrivas. Något som vi bland annat känner i form av den så kallade dialogpedagogiken. I televisionen skulle barnprogrammen undervisa barn om samhället, både i Sverige men även hur situationen var i andra länder. Det fanns de som hade det sämre än oss. Barn i andra länder kunde bo i cementrör och morfar kunde dö. Barnprogrammen var lugna och övertydliga för att barnen skulle hinna med och förstå.

I skenet av denna 70-tals "atmosfär" kom så ett barnprogram in och tog för sig av barnens uppmärksamhet på ett sätt som stred mot den gängse normen vad det gällde synen på hur barn skulle bemötas. Kontrasten blev tydlig med hjälp av fart och fläkt, glitter och glamour, sång och musik. Dessutom vilade pedagogiken på en annan grund än vad Barnstugeutredningen förordade.

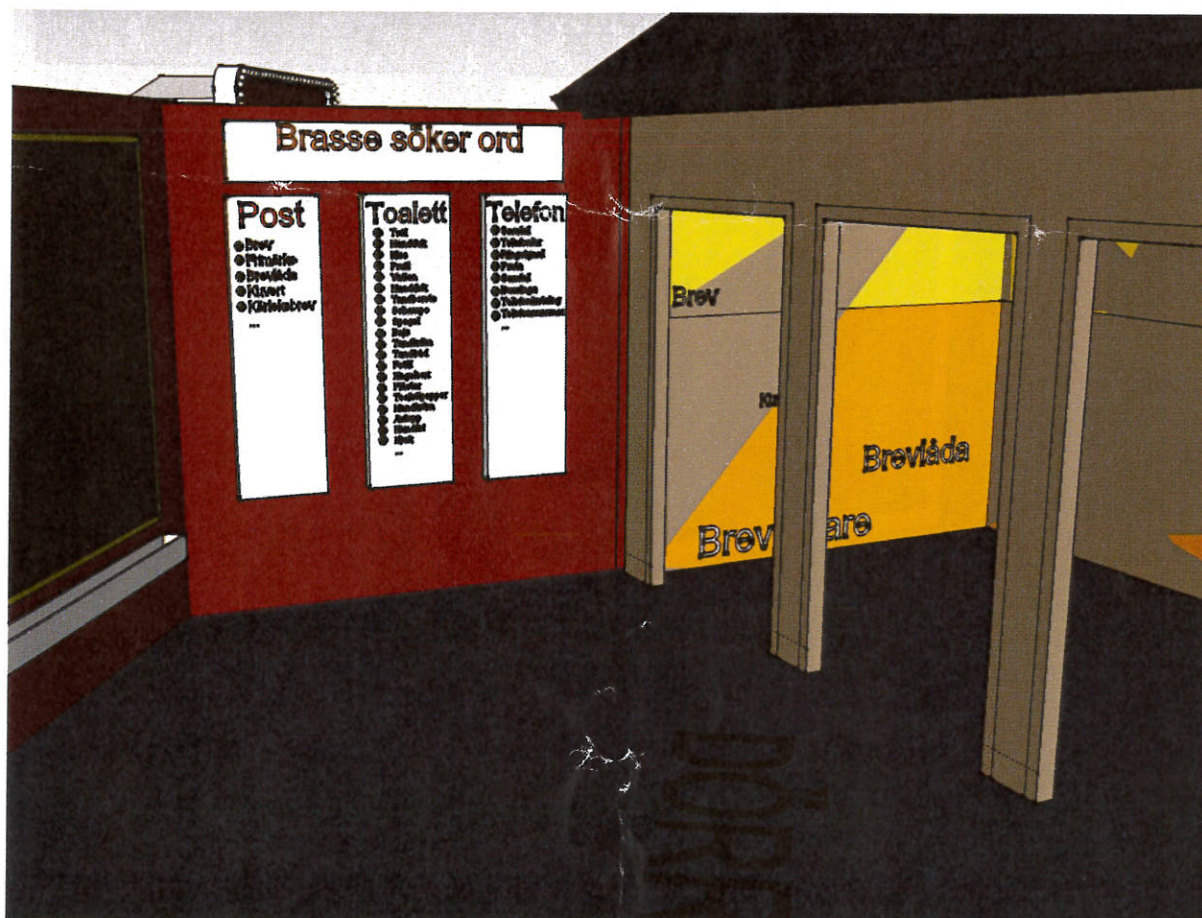
Inför programutvecklingen av "Fem myror..." studerades det amerikanska tv-programmet "Sesame Street" som hade som mål att skapa möjligheter för underprivilegerade barn att lära sig att läsa och skriva och kommunicera med varandra. Sveriges Radio valde dock en helt egen väg tillsammans med Magnus, Brasse och Eva samt Göteborgs Universitet och det första avsnittet sändes den 19 november 1973. Efter utvärdering och analys av de pedagogiska effekterna ändrades programmets syfte till att helt enkelt visa hur roligt det kan vara med siffror och bokstäver. 1975 tittade 80% av barnen i åldrarna tre till sex år på programmet och än idag, nästan 40 år senare kan vi regelbundet möta Magnus, Brasse och Eva i SVT:s utbud.

FEM MYROR-PARKEN PÅ JAMTLI

Dörr- och lucklek

Brasse letar ord

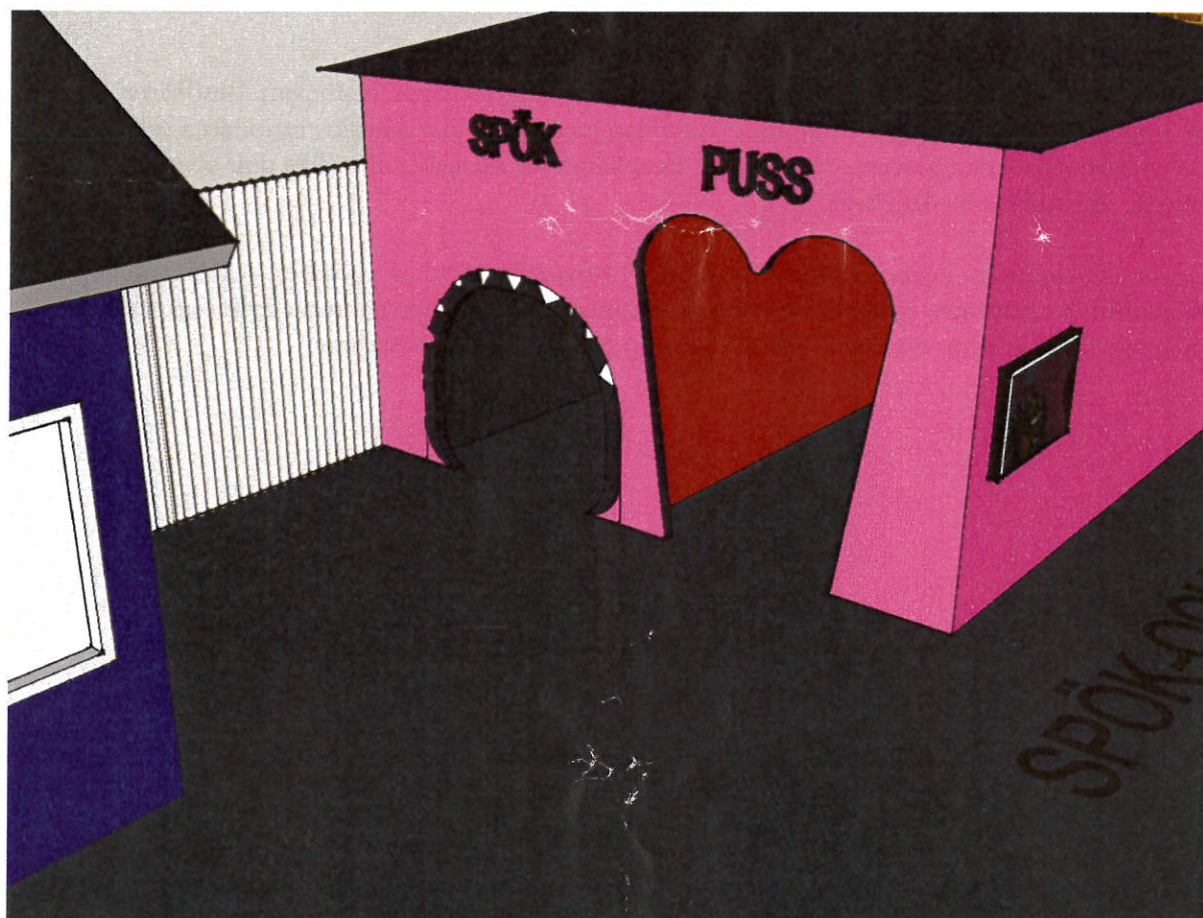
Baserat på sketchen "post, telefon, toalett" där Brasse jämför sin lapp med texten "toalett" med orden på de tre dörrarna skall besökaren välja ord under rubrikerna post, toalett och telefon på utsidan av huset. Vid varje ord på listorna finns en knapp som trycks in, varefter en lampa tänds vid ordet på listan. Uppgiften är sedan att gå in vid rätt dörr och leta reda på de ord, ett eller flera, som valdes på utsidan. När orden hittas, trycks en knapp in vid ordet varefter lampan på utsidan släcks. Små barn väljer ett ord, stora barn väljer flera ord.

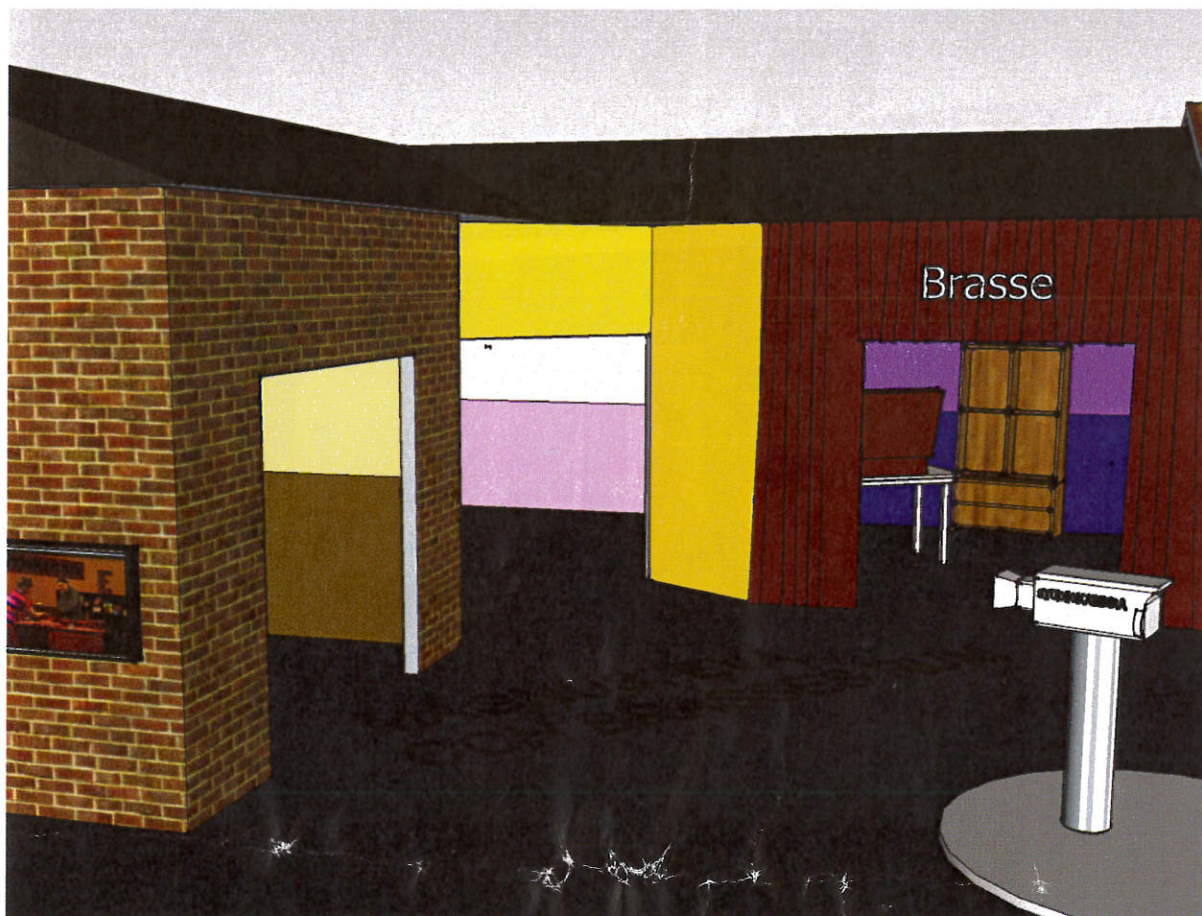

Spök- och pusstunnel

Här får besökaren uppleva spök- och pusstunneln i en form som de aldrig sett den tidigare. Till det yttre känns entrén till de båda tunnelarna igen men här går det även att kliva in i tunnelarna för att upptäcka läskiga och mysiga saker. Munnar som pussar, blodiglar som dinglar från taket osv. delvis utifrån det som Brasse nämner i sketchen. Båda tunnelarna blir vardera 4 meter lång med ljud och ljus för att skapa önskad effekt.

Aktiviteten kan kombineras med luckleken vid byggnaden alldeles intill där det är möjligt att lösa entrébiljett till spök- och pusstunneln. Givetvis i lekens anda med fast scenografi för puss- och spökbiljett, ett kassalåda etc.

Ivars hus

Här kan besökaren kliva in i Ivars hus och ta del av hans internationella inriktning och intresse för bokstaven i. På ena väggen sitter en stor karta (2x3 m) där ca. 50 orter som börjar på bokstaven i är utplacerade. I enlighet med visan om Igelkotten Ivar finns dock Bulgarien med. På kartan finns olika resruttor utplacerade som barnen kan följa med en figur som föreställer Ivar. Figuren är platt och magnetisk för att kunna sitta fast på kartan som även den är magnetisk. Två barn kan nu med hjälp av en enkel anordning dra figuren över kartan med syfte att följa de markerade resrutterna. Utmaningen är att inte av misstag hamna i Bulgarien (vilket händer i visan). Vid Bulgarien sitter en kraftig magnet som drar till sig Ivar om barnen låter han resa för nära.

Vidare finns även "Ivars i-museum" i form av en stor bokhylla med många (ca. 40 st) hyllor av delvis olika form. Här har Ivar samlat på sig saker som börjar på i som t.ex. isterband, ishockeyklubba, igloo, inneskor, bild på kompisen Ingemar osv.

För övrigt är Ivars hus en plats som kan varmhållas året runt vilket gör det möjligt att samla mindre grupper, t.ex. barn från Jamtli öppna förskola för att bedriva pedagogisk aktivitet.

Scenen

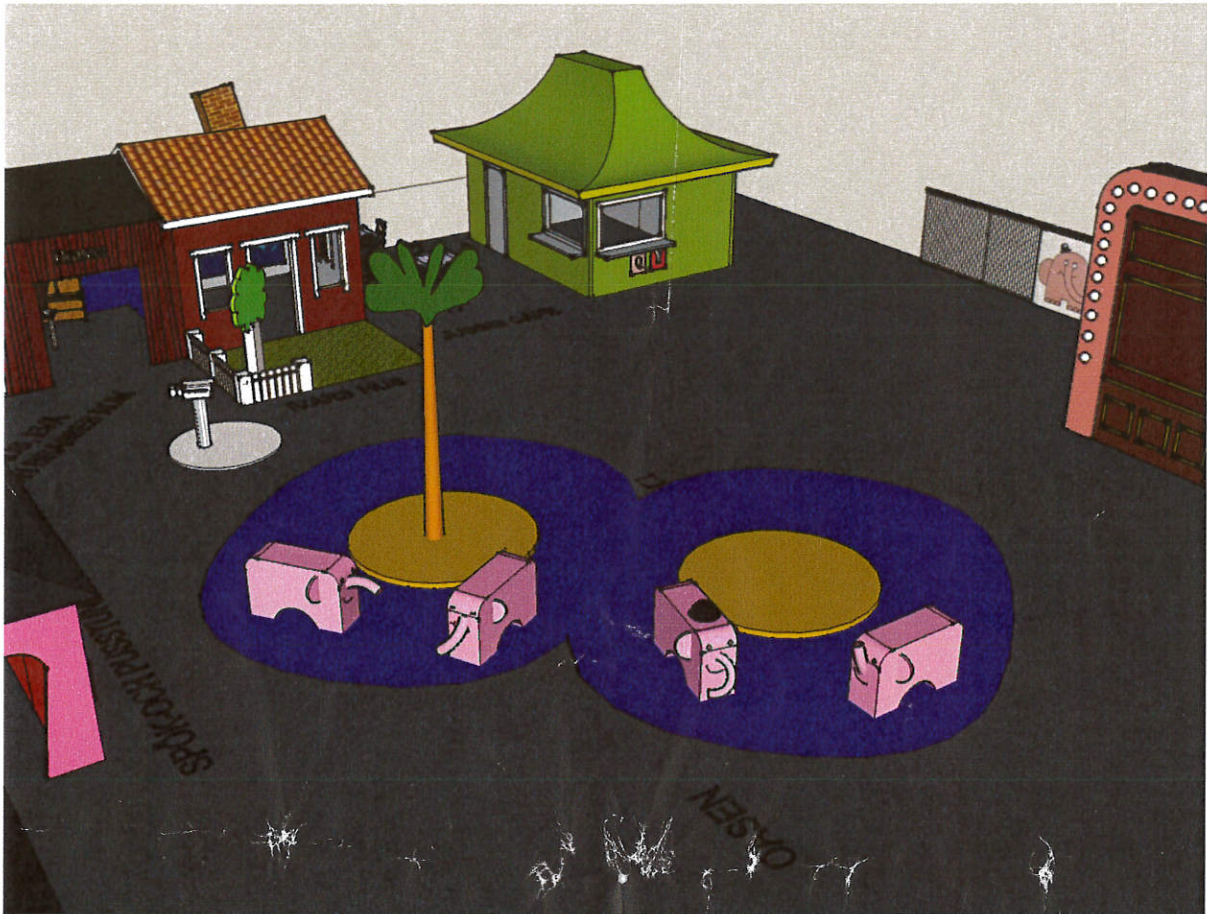
Ett par gånger per dag kommer tre aktörer att gå in i rollerna som Magnus, Brasse och Eva för att genomföra shonummer som baseras på teveprogrammet men som nyproducerats av Lasse Haglund och Bengt Linné för de aktuella förutsättningarna på Jamtli. Scenen smyckas med fast och rörlig scenografi/rekvisita. Aktörerna sjunger "singback".

När scenen inte används för organiserade shower är det fritt fram för besökaren att själv vara på scenen och bestämma vad de vill göra. Den fasta scenografin är densamma som vid ovan nämnda scenshower.

Julkalendern

Julkalender nyttillverkas i stort format (ca. 3x2meter) och placeras i likhet med originalet tillsammans med en ladugård/uthus med tillhörande utedass. Vid varje stor bokstav på kalendern placeras en knapp. Vid sidan av kalendern finns de små bokstäverna i samma format som originalet. Även här sitter en knapp vid varje liten bokstav. Uppgiften är nu att bilda par. En person trycker in knappen vid stora A och den andra personen letar reda på lilla a. När båda trycker in resp. knapp låter ljudet "Aaaaa" från utedasset. Detsamma gäller för varje bokstav i alfabetet, "Beee", "Ceeee" osv. Ljud som den rosa elefanten stod för i originalet.

Övrigt

I parken placeras två teveskärmar (Spök- och pusstunneln och Lugna hörnan) som visar valda inslag kopplade till den miljö som är närmast. Dvs. vid Spök- och pusstunneln sitter en skärm som visar originalet för den sketchen tillsammans med "Post, toalett, telefon" och "Femtusenkronorsfrågan" samt ytterligare inslag som förstärker och påminner besökaren om ursprunget.

Scenografi, aktiviteter, illustrationer etc. har tagits fram i samarbete med upphovsmännen.